

5. Akcijsko istraživanje u Hrvatskoj

Nikolina Svalina & Klara Bilić Meštrić

5.1. Istraživački kontekst

Centar za mir, nenasilje i ljudska prava Osijek partnerska je organizacija u Hrvatskoj u provedbi ovog projekta i akcijskog istraživanja. Centar je udruga civilnog društva koja je osnovana 1992. godine kao nenasilni odgovor na nasilje rata u Hrvatskoj. Od samih je svojih početaka Centar surađivao s nastavnicima i učenicima i tijekom godina sudjelovao u brojnim nacionalnim i međunarodnim projektima s temom mirovnog odgoja. Brojne knjige, priručnici i nastavni materijali svjedoče o kontinuiranom doprinosu Centra razvoju ovog područja. Ukratko, rad je Centra od početka bio fokusiran na:

(...) ljudska prava, jednakost, mir, pluralizam i civilno društvo. Dva glavna projekta su:

Promicanje demokracije i civilnog društva i Edukacija za izgradnju mira i psihosocijalni razvoj pojedinaca i zajednice u Istočnoj Slavoniji i Podunavlju - kreativne radionice. Prvi je usredotočen na pripremu građana za nadzor izbora i nestranačke kampanje te na pomoć civilnim aktivistima u razvoju nevladinog sektora i prekogranične suradnje. Drugi je projekt pokrenut 1992. godine s ciljem pomoći raseljenim učiteljima i djeci, uključujući povratnike, kako bi prebrodili traumatična iskustva rata kroz radionice i seminare u kojima su naučili tehnike upravljanja traumama i samoosnaživanje. Dugoročni cilj bio je promicanje kulture mira i nenasilja kao preduvjeta stabilnog društva. Program je kombinacija obrazovnog i intervencionističkog pristupa. Obrazovna komponenta ostvaruje se u smislu stjecanja novih vrijednosti i vještina na radionicama.

Budući da se ovo istraživanje bavi stvarnostima različitih zajednica učenja, slijedi kratak pregled sustava osnovnog obrazovanja u Hrvatskoj.

5.1.1. Obrazovanje u Hrvatskoj

U Republici Hrvatskoj jedinice lokalne samouprave i gradovi osnivači su osnovnih škola. U privatnim osnovnim školama dostupno je alternativno osnovno obrazovanje prema posebnim pedagoškim principima (Waldorf, Montessori). Osmogodišnje osnovno obrazovanje u Republici Hrvatskoj obvezno je i besplatno za svu djecu u dobi od šest do petnaest godina. Obrazovanje djece s poteškoćama u razvoju provodi se u dvadesetak posebnih ustanova. Obrazovanje nacionalnih manjina provodi se u dvadeset i četiri osnovne škole, gdje se program provodi na jeziku i pismu manjine (tzv. model A), dok šezdeset i jedna osnovna škola ima nastavu s dodatnim programom na jeziku i pisanju nacionalne manjine (tzv. model C).

Osnovno školovanje dijeli se na dvije razine: razina *nižih* razreda (1. do 4. razreda) s jednim nastavnikom po razredu koji predaje sve predmete, a od petog razreda nadalje, razina tzv. *viših* razreda, sa specijaliziranim nastavnicima za svaki predmet.

Javno obrazovanje u Hrvatskoj financira Ministarstvo znanosti i obrazovanja koje, također, nadgleda rad školskog sustava te propisuje provedbu zakonodavnih akata. Školom upravlja Školski odbor koji čine predstavnici zaposlenika škole, roditelja i nadzornog tijela (jedinica lokalne/područne (regionalne) samouprave, osnivač). Nadzorno tijelo, između ostalog, nadgleda provedbu godišnjih kurikuluma. Ravnatelj ima upravljačku i administrativnu ulogu. Škole, također, imaju vijeća roditelja i učenika sa savjetodavnom ulogom.

Kritičari obrazovnog sustava ukazuju na činjenicu da hrvatska vlada troši samo 4,8 % svog BDP-a na obrazovanje (europski prosjek je 4,7 %). Drugim riječima, učitelji su potplaćeni, a školama nedostaje novca čak i za najosnovnije potrebe.

5.1.2. Sociopolitički kontekst implementacije projekta

U javnoj sferi razdoblje provedbe projekta obilježeno je oštrom i, velikim dijelom, političkom (više nego stručnom) javnom raspravom o dugo očekivanoj kurikularnoj reformi koja je trenutno u eksperimentalnoj fazi. Učenici i nastavnici opterećeni su zastarjelim nastavnim planom i programom koji su uglavnom usmjereni na *učenje napamet*, tj. reprodukciju činjenica iz udžbenika, a ne na stjecanje ključnih kompetencija. Prema izvješću Ministarstva unutarnjih poslova (veljača, 2018.) u porastu su prijavljeni slučajevi vršnjačkog nasilja, o čemu je izvijestilo Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske u veljači 2018. godine.

Unatoč činjenici da je važan dio migrantske rute prema šengenskim zemljama, Hrvatska se, osim svog glavnog grada Zagreba, ne suočava s ozbiljnim izazovima u pogledu uspješne društvene i obrazovne integracije izbjeglica i migranata jer, uglavnom, mali broj njih želi ostanu u Hrvatskoj. Međutim, Hrvatska je i dalje pod bremenom ratnog nasljeđa budući da još uvijek nije provedena temeljita društvena rekonstrukcija, posebice u kontekstu izgradnje civilnog društva koje prije par desetljeća gotovo da i nije postojalo.

Nakon rata za hrvatsku neovisnost, u svrhu *demokratizacije* društva, velike su se količine međunarodnog novca slile u većinu bivših jugoslavenskih država. Dio je tog novca završio u organizacijama civilnog društva kako bi se, između ostalog, njihovo djelovanje osjetilo i u obrazovnom sustavu. Na taj je način ideja mirotvorstva, odnosno obrazovanja za nenasilje, ušla u obrazovni sustav. Za razliku od nekih drugih postsocijalističkih europskih zemalja koje nisu imale oružani sukob, u Hrvatskoj gotovo da nema učitelja ili odgajatelja koji nije prošao neku vrstu stručnog usavršavanja s temom nenasilnog pristupa. Imajući to u vidu, organizacije civilnog društva u Hrvatskoj i dalje se suočavaju s velikim nepovjerenjem, kako od strane stanovništva tako i od formalnih institucija (uključujući i škole). Ovakva situacija otežava organizacijama civilnog društva ozbiljno i kontinuirano uključivanje u aktivnosti obrazovnog sustava. Dok se s jedne strane odlasci na radionice i seminare čine prihvatljivom opcijom, rasprave o odnosima i strukturama u obrazovanju te odnosima moći u školi i u školskoj zajednici i dalje predstavljaju izazov.

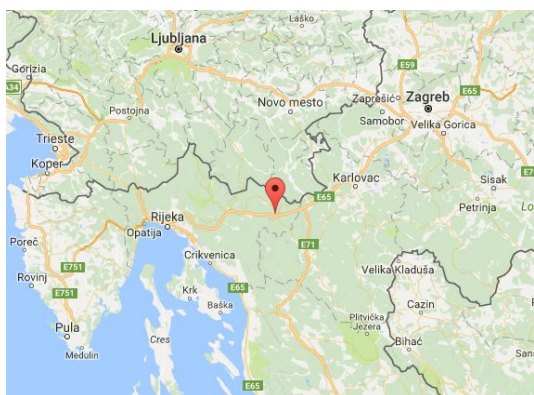
5.1.3. Kako i zašto smo odlučili implementirati *Učeće zajednice za mir* (LCP - Learning Communities for Peace) u osnovnoj školi Ivan Goran Kovačić u Vrbovskom

Centar za mir, nenasilje i ljudska prava Osijek osnovao je 2009. godine nagradu za promicanje mira, nenasilja i ljudskih prava u čast osnivača, mirovnog aktivista i humanista Krunoslava Sukića. U 2015. godini Centar je uveo Priznanje *Krunoslav Sukić* za mirotvornu školu koje se dodjeljuje osnovnim i srednjim školama koje promiču obrazovanje za nenasilno upravljanje sukobima, aktivno građanstvo i solidarno sudjelovanje u poboljšanju života škole i lokalne zajednice. Laureat ove nagrade u 2016. godini bila je Osnovna škola Ivana Gorana Kovačića u Vrbovskom.

Budući da je za provedbu strukturnog procesa razvijanja zajednice učenja za mir bila predviđena tek jedna školska godina, odlučili smo da nećemo provoditi pilot-istraživanje u zahtjevnijim područjima države, poput istočne Hrvatske u kojoj se i nalazi Centar za mir. Odlučili smo se za školu koja ima međuetničke izazove povezane s nedavnim ratom, ali koja je za razliku od istočne Hrvatske zadržala manjinsku populaciju gotovo na istoj razini kakva je bila i prije rata. Osim toga, Vrbovsko predstavlja jednu od rijetkih *mirnih oaza* u Hrvatskoj: područje naseljeno i Srbima i Hrvatima u kojem se nije vodio rat budući da je stanovništvo odlučilo ne ulaziti u sukob u tom dijelu Hrvatske.

2.1.4. Geografski i demografski podatci

Vrbovsko se nalazi na krajnjem istoku Gorskog kotara u Primorsko-goranskoj županiji. Općina Vrbovsko, sa svojih 280 četvornih kilometara, obuhvaća 60 sela i broji 5076 stanovnika. Na sjeveru graniči sa Slovenijom. Zemljopisni položaj Vrbovskog, na pola puta između Zagreba i Rijeke, od iznimne je važnosti za lokalno gospodarstvo.

Vrbovsko

Prema posljednjem popisu stanovništva (2011.), u Vrbovskom živi 5076 ljudi, 60,15 % Hrvata, 35,22 % Srba i 4,63 % *ostalih*; 57,01 % stanovništva je katoličke, a 35,34 % pravoslavne vjeroispovijesti, dok se 7,65 % izjašnjava *drugim*. Hrvatski je materinski jezik za 95,49 % stanovništva.

Među stanovnicima Vrbovskog, kao i u ostatku Hrvatske, prevladava žensko stanovništvo. Demografska obilježja uključuju nizak natalitet, visoku smrtnost, prirodni pad stanovništva i negativne migracijske trendove.

Drvena industrija najvažnija je gospodarska grana. Budući da je kraj bogat šumom, u ovom se području nalazi velik broj pilana. Ekonomska je kriza iz 2008. u Hrvatskoj ostavila značajne posljedice na ovaj kraj, što je izrazito vidljivo u malom i srednjem poduzetništvu. Negativni su ekonomski čimbenici posebno došli do izražaja u devastiranom gospodarstvu, što je doprinijelo depopulaciji područja, posebice odlasku mlade populacije.

5.1.5. O školi

Osnovna škola sastoji se od jedne središnje osnovne škole koja se nalazi u Vrbovskom i sedam područnih škola pod njezinim okriljem - u Severinu na Kupi, Moravicama, Senjskom, Jablanu, Gomirju, Lukovdolu i Velikom Jadrcu. U škole u Vrbovskom, Severinu na Kupi i Moravicama upisuju se učenici od prvog do osmog razreda, dok ostale škole imaju samo učenike od prvog do četvrtog razreda. Središnja škola u Vrbovskom i područne škole imaju ukupno trideset i šest učionica (1.871 m²), dvije sportske dvorane (1.417 m²) i četiri sportska igrališta (2.864 m²).

Škola počinje u 7:30 ili 8:00, a završava u 12:35. U dvije područne škole organizirana je briga o izvanškolskim aktivnostima za učenike koji putuju javnim prijevozom do škole i natrag. Škola zapošljava 65 djelatnika. Osim 43 učitelja, zapošljava i ravnatelja, pedagoginju, dvije knjižničarke, školskog tajnika, računovođu, kuhare, domare te osoblje za čišćenje i održavanje.

Nastavnici se uglavnom zadržavaju u školi većinu svog radnog vijeka. Većina ima stalne ugovore, ali i rade u dvije-tri škole istovremeno.

Sve učionice opremljene su osnovnim nastavnim materijalima i opremom koja se nabavlja i obnavlja u skladu s financijskim mogućnostima. Škola posjeduje zastarjelu IKT opremu, a za financiranje se prijavljuje kroz različite projekte. Škola trenutno posjeduje 43 računala.

Škola ima tri knjižnice: jednu u središnjoj školi i u dvije područne škole. Škola posjeduje 7611 knjiga i ostalog knjižničnog materijala. Školske knjižnice organiziraju i provode različite projekte, kao npr. *Čitamo mi, u obitelji svi* - razvijanje čitateljske vještine i ljubavi prema čitanju u obiteljskom krugu, *Gorani - s knjigom u ruci* - razvijanje čitateljskih kompetencija i razvoj socijalnih vještina, *Biblioklub*, *Ruksak pun kulture*, *Moja prva knjiga*, *Čitanje ne poznaje granice*, posjećivanje sajмова knjiga itd.

U školskoj je ponudi niz aktivnosti usmjerenih na poticanje talenata i interesa učenika u različitim područjima. U školi djeluju dramska i kazališna skupina, književna i novinarska grupa, umjetnička i fotografska grupa, kreativna grupa, ekološka grupa, baštine, školski zbor, puhački orkestar, vatrogasci, grupa Crvenog križa itd. Školski sportski klub okuplja djecu koja se bave različitim sportovima, nogometom, rukometom, odbojkom i šahom.

Ukupno 45 % učenika i nastavnika srpske je nacionalnosti, dok je 55 % Hrvata. Osim mogućnosti obrazovanja na srpskom jeziku i pismu, škola provodi i različite međuetničke i međuvjerske projekte usmjerene na jačanje tolerancije u zajednici učenja. Potrebno je istaknuti projekt *Ćirilična i latinična abeceda - jedinstvo u raznolikosti*, u kojem učenici uče

pisati na ćirilici, neovisno o nacionalnoj pripadnosti. Tu je i izborna nastava religijske kulture - katolićke, pravoslavne i baptistićke, koja je rezultirala posjetima različitim sakralnim objektima i upoznavanjem s vrijednošću i znaćajem zajednićke kulturne baštine.

Školski centar za medijaciju osnovan je prije devet godina, a svi učitelji, ućenici i njihovi roditelji, kao i treneri medijatora, imaju završen program medijacije. Škola takodjer provodi programe za nenasilno rješavanje sukoba, kao i programe za prevenciju nasilja u odnosima s mladima za ućenike 7. i 8. razreda.

5.1.6. Osobe relevantne za akcijsko istraživanje

Istraživanje je provedeno u suradnji s projektnim partnerima: Sveučilištem u Göteborgu (SE), Evens fondacijom (BE), ARC (UK), *Place Identity Gr* (EL) i Sveučilištem u Barceloni (ES). Konzorcij se redovito sastajao i osobno i putem interneta kako bi se osmislilo istraživanje, definirali principi i ciljevi te zajednićki analiziralo i savjetovalo tijekom cijele provedbe istraživanja. Bila je to skupina kritićkih prijatelja.

Nastavnici i ostalo školsko osoblje, ućenici i roditelji vezani uz školu Ivan Goran Kovaćić i lokalna zajednica bili su u središtu istraživanja. Sudjelovali su u edukacijama, seminarima i radionicama, radionici planiranja akcijskog istraživanja, diskusiji i dvjema evaluacijskim radionicama. Razmijenili smo brojne mailove i obavili telefonske razgovore i razgovore preko Skypea.

Dr. sc. Klara Bilić Meštrić sa Sveučilišta u Zagrebu osposobila je trenere i projektne partnere za planiranje i provođenje akcijskih istraživanja. Takodjer, vodila je radionice i refleksije s učiteljima. Ona je bila kritićki prijatelj projektnih partnera i ujedno kritićki prijatelj učitelja iz Vrbovskog koji pišu vlastita akcijska istraživanja o projektu.

Dr. sc. Sara Clarke-Habibi sa Sveučilišta u Cambridgeu provela je vanjsku evaluaciju procesa i provela dva evaluacijska posjeta Vrbovskom. Rasprave s njom i razmišljanja o projektu doprinijeli su spoznajama vezanim uz provođenje istraživanja.

Dr. sc. Valerija Barada sa Sveučilišta u Zadru napravila je znaćajan doprinos preporučivši literaturu iz područja sociologije koja je vezana uz kulturu mira u višetničkim zajednicama.

5.2. Proces provedbe akcijskog istraživanja

Da bi se planiralo, djelovalo, pratilo i razmišljalo o procesu, prikupljani su kvalitativni podatci: prepiske s kritićkim prijateljima, materijali s radionica/edukacija i evaluacija, slike, bilješke refleksivnih radionica, audiosnimke iz fokus-grupa i refleksivnih radionica, istraživaćki izvještaji nastavnika te izvještaji i rezultati *sudjelujućeg* promatranja.

Fokus ovog istraživanja bio je na uspostavi procesa koji bi:

1. upoznali školu s konceptom i osnovnim poćelima i vrijednostima Ućećih zajednica za mir (LCP)

2. upoznali školu s akcijskim istraživanjima kao metodom refleksivnog djelovanja i vodili nastavnike i djelatnike škole kroz vlastita akcijska istraživanja

3. testirali u kojoj mjeri organizacija koja ne pripada lokalnoj zajednici učenja za mir, u ovom slučaju organizacija civilnog društva, može surađivati sa školom kako bi se postigao taj proces.

U sljedećem dijelu teksta opisat ćemo i analizirati navedena tri procesa.

Ključni koraci za postizanje ciljeva

Prvi susret sa školom	Osijek, prosinac 2016.
Zajednička radionica s nastavnim osobljem i projektnim partnerima	Antwerp, veljača 2017.
Postavljanje okvira za zajednicu učenja za mir škole	Osijek, travanj 2017.
Europska zajednica učenja za mir LAB – zajednička radionica za članove projektnog tima i nastavnike	Zadar, travanj 2017.
Analiza potreba i izazova na razini cijele škole	Vrbovsko, svibanj/lipanj 2017.
Radionica o planiranju akcijskog istraživanja, izrada plana akcijskog istraživanja	Vrbovsko, srpanj 2017.
Implementacija plana akcijskog istraživanja	Vrbovsko, rujan 2017. - rujan 2018.
Početna petodnevna procjena učinka (Sveučilište u Cambridgeu)	Vrbovsko, studeni 2017.
Refleksija i daljnje planiranje	Atena, ožujak 2018.
Druga procjena učinka (Sveučilište u Cambridgeu)	Vrbovsko, listopad 2018.
Refleksija na proces akcijskog istraživanja; radionica o pisanju izvještaja akcijskog istraživanja	Vrbovsko, listopad 2018.

U ovom ćemo izvješću predstaviti aktivnosti vezane uz Vrbovsko koje nisu predstavljene u drugim dokumentima projekta LCP, tj. prvi susret sa školom, postavljanje okvira, analizu potreba i izazova, radionicu o akcijskom istraživanju i plan akcijskog istraživanja, kao i njegovu provedbu, te neka opća promišljanja o procesu provedbe akcijskog istraživanja.

5.2.1. Predstavljanje koncepta LCP školi

Cjelokupni proces trajao je gotovo dvije godine, a počeo je u prosincu 2016. kada smo pozvali školu na sudjelovanje u ovom eksperimentalnom projektu. Prvi je susret bio na godišnjoj ceremoniji dodjele Priznanja *Krunoslav Sukić* za promicanje mirotvorstva, nenasilja i ljudskih prava na kojoj je škola iz Vrbovskog nagrađena priznanjem za mirotvornu školu. Ravnatelj Anton Burić i pedagoginja Tanja Jakovac pristali su na naš poziv sudjelovati u projektu.

Na zajedničkoj edukaciji partnera projekta (Antwerpen, veljača 2017.) projektni partneri razgovarali su o načinu sudjelovanja u školama te glavnim sadržajima i strategijama akcijskog istraživanja. Ovaj trening bio je prekretnica za naš budući rad sa školom u Hrvatskoj.

Dobra prilika za predstavljanje projekta bio je petodnevni studijski posjet škole Osijeku u travnju 2017. Skupinu od 25 ljudi koji su pohađali jednodnevnu uvodnu radionicu, činili su i odrasli (učitelji, roditelji, školska uprava) i učenici (djeca od 11 do 14 godina) u jednakom broju; to je već bila prednost u skladu s glavnim načelima LCP-a - pristup odozdo prema

gore i ravnopravno sudjelovanje svih dionika zajednice učenja. Izazov za nas kao voditelje bio je pripremiti proces i materijale koji bi bili razumljivi i prikladni i za odrasle i za djecu.

Djeca iz Osnovne škole Ivan Goran Kovačić na radionici koja se održala 7. ožujka 2017.

Voditelji nisu započeli s predstavljanjem projekta ili definiranjem ključnih pojmova; oni su prepustili grupi, podijeljenoj u manje miješane skupine, da definiraju što za njih znače *zajednica učenja* i *mir*, a zatim i da sami stvore svoje zaključke o tome što njima predstavlja *zajednica učenja za mir*. Njihova definicija bila je sljedeća: školska zajednica sastoji se od više ljudi, a graditi mir u zajednici koja uči, znači izgraditi kvalitetnije odnose među dionicima te zajednice (grupna rasprava, 7. ožujka 2017.).

Radovi s radionice

Nakon toga sudionici su se podijelili u manje grupe kako bi napravili popis snaga i izazova škole za izgradnju kvalitetnijih odnosa u svojoj zajednici učenja. Nakon prezentacija temeljito su analizirali snage i izazove. Odrasli i djeca imali su različite stavove o tim pitanjima, a rasprava je pokazala da postoji mnogo nesporazuma. Jedan učitelj je rekao: „Roditelji rijetko dolaze na roditeljske sastanke ili na pojedinačne savjete, a kad dođu, uglavnom su pasivni. Nedostaje im zanimanje za ono što se događa u školi i pokazuju malo interesa za napredak svog djeteta.” Ova izjava potakla je snažnu reakciju učenika. Učenici su objasnili da su njihovi roditelji jako zauzeti; ponekad rade i po dva posla kako bi sastavili kraj s krajem; moraju se brinuti o mlađoj djeci ili raditi na zemlji. Osim toga, učenici su rekli da je roditeljima, zbog razvedenosti naselja u planinskom okružju teško putovati u školu.

Također, jedan je učitelj, koji je ujedno i roditelj djeteta koje pohađa školu, objasnio da roditelji još trebaju naučiti kako komunicirati sa školom budući da su starije generacije uglavnom poštovala školsko osoblje te bile puno tiše. Ovaj je razgovor bio prekretnica svim sudionicima. To pokazuje koliko je važno razgovarati o izazovima u miješanim skupinama iz različitih perspektiva. Ovaj dio radionice završen je zaključkom o snagama škole i izazovima s kojima se suočava.

Sljedeći je zadatak bio napraviti popis svih aktivnosti i projekata suradnje koje škola provodi vezano za poboljšanje odnosa u zajednici, bilo u školi ili u suradnji s drugim školama, lokalnom ili regionalnom upravom, organizacijama civilnog društva, vjerskim organizacijama itd. Budući da škola, osim centralne škole u Vrbovskom, ima i sedam područnih škola, grupa se podijelila u manje skupine prema mjestu škole. Skupine su izradile jako detaljne popise aktivnosti, što je ukazalo na već postojeću proaktivnost škole i odličnu komunikaciju s dionicima iz zajednice.

Tek nakon ove vježbe sudionike se upoznao sa samim projektom, njegovom europskom dimenzijom i ključnim aktivnostima. Voditelji su objasnili da će, na temelju iznesenih definicija zajednice učenja za mir, definiranih izazova i snaga, kao i ključnih dionika u njihovoj zajednici, definirati akcijski plan koji će se provesti u jednoj školskoj godini u cilju stvaranja boljih odnosa unutar zajednice učenja. Sudionicima su objašnjeni osnovni principi za vođenje i sudjelovanje u procesu: pristup cijeloj školi odozdo prema gore koji bi trebao biti sudjelujući, inkluzivan, refleksivan te orijentiran na proces.

Uvod u cijeli proces uključivao je i europski LCP LAB - zajedničku edukaciju nastavnika, u travnju 2017. u Zadru. Četiri predstavnika iz svake europske škole uključene u projekt, ovaj put samo nastavnici i administrativno osoblje, sudjelovali su na dvodnevnom treningu. Voditelji treninga bili su predstavnici partnerskih organizacija. Jedan od najvećih izazova s kojim smo se suočili u pripremi radionice bio je razjašnjavanje uloga dviju različitih istraživačkih studija u projektu: akcijskog istraživanja i procjene učinka. Tijekom procesa u Zadru učitelji iz različitih europskih škola upoznali su se s različitim kontekstima europskih škola, što je bila jedna od glavnih prednosti ovog događaja, kao i stjecanje europske perspektive o ideji i procesu provedbe istraživanja. Tu su se nastavnici prvi put upoznali s kvalitativnom metodom istraživanja, *Visual Voices*, alatom za vrednovanje koje je Sveučilište u Cambridgeu koristilo za procjenu utjecaja provedenih procesa.

6. Što vam se najviše sviđalo na edukaciji? Što ocjenjujete pozitivnim?

Kandidat	Odgovor
a.	Što sam upoznala nove ljude.
b.	i) Upoznavanje novih ljudi i učenje jednih od drugih, ii) akcijsko istraživanje.
c.	Mnogi učitelji iz drugih zemalja i uspostavljanje veza širom Europe.
d.	Suradnički i promišljeni treninzi, pristojna i atmosfera, više vremena je potrebno za pisanje vlastitih ideja, 3 dana s odmorom za mozak.
e.	Upoznavanje s drugim grupama i učenje o našim sličnostima i izazovima.
f.	Izvrсна prilika za susret učitelja i stručnjaka iz cijelog svijeta; sjajne i jasne informacije; izrazito motivirajuće; otvorenost za propitivanje i prilagođavanje.
g.	Informacije o projektu; uspostavljanje kontakta s drugim školama; razmišljanja o projektu (izazovima) u našoj školskoj zajednici.
h.	Najviše sam naučila o školskim sustavima u drugim zemljama i problemima koje imaju. Dobre ideje koje mogu koristiti u svojoj školi. Jako dobra komunikacija sa svima.
i.	Iako mi je na početku bilo izazovno, shvatila sam da mi je interakcija s drugima zanimljiva i korisna. Nekako sam nadvladala sebe.
j.	Svidjela mi se neobična i poznata vježba. Zbog raznolikosti, kako različito gledamo na svijet oko nas. Svidjeli su mi se i primjeri Visual Voicesa. Prikupila sam vrlo korisne informacije iz drugih škola i dobro smo radili kao timovi bez obzira na različite zemlje iz kojih potječemo.
k.	Bilo je vrlo dobro osmišljeno i ohrabrujuće. Imali smo stvarne prilike raditi s drugima iz različitih kultura.
l.	Svidjelo mi se upoznavanje. Najviše trening o zajednicama učenja za mir. Svidio mi se i primjer iz Španjolske i mislim da je sve dobro funkcioniralo, posebno razmjena znanja.
m.	Suradnja s drugim grupama.
n.	Dopale su mi se razlike, što svi slušaju, vježbaju, raspravljaju i razmišljaju. Najteži dio je kada netko govori prebrzo i bilo bi lijepo imati neke slajdove na papiru, tako da možete tijekom slušanja zapisati neke bilješke o njima.
o.	Dobro je bilo raditi zajedno i dijeliti.

Iako je škola već bila definirala svoje ključne izazove i prednosti u izgradnji LCP-a na radionici u Osijeku u ožujku 2017., ozbiljno je pristupila načelu *jednakog pristupa cijeloj školi*. Razvila je upitnik s pitanjima o izazovima škole koja se odnose na izgradnju boljih odnosa, i podijelila ga svim djelatnicima škole, djeci i roditeljima tijekom svibnja i lipnja 2017. Ovaj proces nije bio nov za školu. U stvari, slična istraživanja provedena su na kraju svake školske godine kako bi se planirao nastavni plan i program za sljedeću godinu, profesionalni razvoj nastavnika i školska ulaganja.

5.2.2. Uvođenje škole u proces akcijskog istraživanja i vođenje kroz proces

Na temelju prikupljenih podataka i ključnih izazova koje su naveli svi sudionici, manja skupina, sastavljena od deset učitelja, uključujući i ravnatelja i pedagoginju, sastala se u Vrbovskom 5. i 6. srpnja 2017. kako bi napravila akcijski plan istraživanja. Radionicu je vodila dr. sc. Klara Bilić Meštrić sa Sveučilišta u Zagrebu, koja je također održala pripremu edukatora iz područja akcijskih istraživanja u Zadru na LCP LAB-u.

Proces pripreme nastavnika za izradu akcijskog plana bio je dijelom organski, utemeljen na njihovim stvarnim potrebama i aktivnostima koje su se već provodile u školi. Međutim, ovaj je proces sadržavao i elemente dubinsko dijaloškog pristupa *odozgo prema dolje*, budući da smo u ovom projektu došli do vrijednosti i ideja u kojem smjeru treba ići, posebno onih koja se tiču ciljeva projekta, imajući u vidu i sam kontekst u kojem se nalazi škola (miješana zajednica i nenasilna povijest u inače ratom razorenoj zemlji). Nakon pet sati radionice zaposlenici škole napravili su nacrt akcijskog plana na kojem smo zajedno radili u sljedećim tjednima kako bismo proizveli konačnu verziju. Skraćena verzija konačnog plana akcijskog istraživanja prikazana je u nastavku.

Nacrt konačne verzije plana akcijskog istraživanja

<p>1. Izazovi</p>	<p><i>Koje izazove vezane uz izgradnju kvalitetnijih odnosa susrećem u školi i oko nje?</i></p>	<p>1. izazov: Kvaliteta unutarnjeg i vanjskog prostora nastavnog procesa nije na zadovoljavajućoj razini <i>Obrazloženje: Vanjski prostor škole nije dovoljno iskorišten za potrebe škole i zajednice (učionica u prirodi, nedostatak sadržaja za slobodno vrijeme). Nedovoljna opremljenost škole za postizanje visoke kvalitete nastave.</i></p> <p>2. izazov: Nedovoljno učinkovit i kvalitetan protok informacija između učenika, učitelja i roditelja</p>
<p>2. Polazne vrijednosti</p>	<p><i>Zašto nam je bitna izgradnja kvalitetnijih odnosa u školi i oko nje? Što oni znače nama? Što mislimo da znače učenicima, roditeljima, mojim kolegama? Kako možemo unaprijediti svoj rad/naš rad kroz izgradnju boljih odnosa?</i></p>	<p>1. Zajedničkim uređivanjem i korištenjem unutarnjeg i vanjskog prostora škole stvorit ćemo bolju međusobnu povezanost:</p> <ul style="list-style-type: none"> - bitna nam je opremljenost škole - vodi maksimalnom iskorištavanju naših potencijala u poučavanju. - bitna nam je bolja motivacija za rad što će voditi i boljoj motivaciji učenika za učenjem. <p>2. Izgradnja povjerenja među učiteljima, učenicima i roditeljima koja pridonosi boljoj komunikaciji.</p> <ul style="list-style-type: none"> - prepoznatljivija i otvorenija komunikacija sudionika odgojno-obrazovnog procesa - pristupačniji i razumljiviji pristup poučavanju - bit ćemo više uključeni u događanja - osjećaj doprinosa školi, društvu, lokalnoj zajednici.
<p>3. Istraživačko pitanje</p>	<p><i>Što osobno mogu učiniti s izazovom koji me muči / što možemo učiniti? Kako možemo utjecati na rješavanje tog problema?</i></p>	<p>1. Kako iskoristiti vanjski prostor škole za potrebe nastave? Kako iskoristiti vanjski prostor za potrebe djece i građana? Kako iskoristiti vanjski prostor za kulturna i javna događanja (organizaciju slobodnog vremena)? Kako unaprijediti unutarnju opremljenost škole za poboljšanje kvalitete nastave? Kako prikupiti financijska sredstva za potrebe uređenja?</p> <p>2. Kako bolje povezati područne škole u zajedničkim aktivnostima? Kako uskladiti interese? Kako motivirati učitelje područnih škola na uključivanje? Kako možemo izgraditi bolje međusobno povjerenje između učenika i učitelja?</p>

		<p>Kako možemo izgraditi bolje međusobno povjerenje između učitelja i roditelja?</p> <p>Kako možemo pridobiti roditelje da nam dolaze na roditeljske sastanke?</p> <p>Kako možemo pridobiti roditelje na sudjelovanje u projektima škole?</p>	
4. Ciljevi istraživanja	<i>Što točno želimo postići?</i>	<p>1. opći cilj: unaprijediti materijalne i prostorne uvjete škole u suradnji s roditeljima i lokalnom zajednicom.</p> <p>Specifični ciljevi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - informatički opremiti kabinete i škole (Ministarstvo obrazovanja oprema škole?) - iskoristiti i urediti vanjski prostor i okoliš škole za podizanje kvalitete nastave i povezivanje škole i zajednice u kojoj djeluje <p>2. opći cilj: osigurati kvalitetniji i učinkovitiji protok informacija među učenicima, učiteljima i roditeljima</p> <p>Specifični ciljevi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - uvesti e-Dnevnik u sve škole - uspostaviti komunikaciju između dionika putem društvenih mreža - provesti izobrazbu o komunikacijskim vještinama s učiteljima - organizirati zajednička druženja učitelja za izgradnju tima 	
5. Kriteriji istraživanja	<i>Kako znamo jesmo li postigli ciljeve koje smo si zadali? Koji uvjeti trebaju biti ispunjeni?</i>	<ul style="list-style-type: none"> - analiza kvalitete i kvantitete zajedničkih aktivnosti - ocjena zadovoljstva učenika i učitelja područnih škola - učestalost aktivnosti korištenja školskog okoliša - broj aktivnosti, suradnja i broj sudionika - roditelji redovitiji u suradnji s učiteljima - osmišljeni novi prostori za učenje i druženje - protok informacija mnogo kvalitetniji i bolji - zadovoljstvo odnosima svih sudionika odgojno –obrazovnog procesa - bolja i kvalitetnija suradnja s članovima lokalne zajednice 	
6. Aktivnosti	<p><i>Koje aktivnosti planiramo provesti kako bismo ostvarili ciljeve?</i></p> <p><i>6.1. Što ću pročitati (relevantna literatura o izazovu kojim se bavimo)</i></p> <p><i>6.2. Koje aktivnosti planiram s kolegama,</i></p>	<p>1. ustrojavanje provedbenih timova</p> <p>2. osiguravanje sredstava za provedbu aktivnosti</p> <p>3. izrada plana praćenja provedbe aktivnosti i refleksije</p> <p>4. vođenje dnevnika istraživanja</p> <p>1. Izazov - aktivnosti:</p> <ul style="list-style-type: none"> - nabava informatičke opreme - uređivanje kabineta 	<p>Ministarstvo obrazovanja; LCP, Park dobrih namjera; Staza kroz povijest; Poučne staze</p> <p>Barbara Turk Čop</p>

	<p><i>kritičkim prijateljima? Tko su oni?</i></p> <p><i>6.3. Koje aktivnosti planiram s učenicima?</i></p> <p><i>6.4 Koje aktivnosti planiram s roditeljima?</i></p> <p><i>6.5. Koje aktivnosti planiram s lokalnom zajednicom?</i></p>	<p>izgradnja i uređivanje učionice u školskom vrtu u Vrbovskom osmišljavanje poučne staze u PŠ Severin na Kupi od škole do dvorca Frankopana osmišljavanje poučne staze ljekovitog bilja u školskom vrtu označavanje samoniklog bilja u prirodnom kamenjaru u školskom vrtu</p> <p>2. Izazov - aktivnosti</p> <p>osigurati odobrenje Vijeća roditelja, učitelja i Školskog odbora za pokretanje Facebook stranice škole</p> <p>izrada i administriranje Facebook stranice škole</p> <p>odabir i korištenje društvenih mreža za uspostavljanje bolje komunikacije među roditeljima</p> <p>priprema za uvođenje e-Dnevnika u sve škole</p> <p>ispitivanje potrebe za provedbom edukacije o komunikacijskim vještinama</p> <p>provođenje edukacije o komunikacijskim vještinama</p> <p>provođenje zajedničkih aktivnosti za izgradnju tima</p> <p>Dodatne aktivnosti:</p> <p>uključiti područne škole u zajedničke aktivnosti</p> <p>povećati broj zajedničkih aktivnosti</p> <p>prebaciti dio aktivnosti (aktivni, učiteljska vijeća, svečanosti) u područne škole</p> <p>književni susreti, priredbe i svečanosti, sportska natjecanja, zajednička istraživanja, Ruksak pun kulture</p> <p>potražiti pomoć roditelja pri prijevozu učenika na zajednička okupljanja</p> <p>uključiti roditelje - stručnjake za određena područja u obrazovni program</p>	<p>Vesna Trope Anton Burić Tihana Ljubojević –učiteljica povijesti i Vojin Božović – Mjesni odbor Severin na Kupi Nusreta Murtić</p> <p>Alenka Javor Jasmina Krakar Viktorija Samsa</p> <p>Svi učitelji</p> <p>Tanja Jakovac</p> <p>Svi učitelji</p>
--	---	--	--

		<ul style="list-style-type: none"> - uz već postojeće aktivnosti s MUP-om, vatrogascima, gradskom knjižnicom i vjerskim zajednicama, uključiti se u aktivnosti s Crvenim križem. - kontaktirati lokalne privatnike za donaciju u izgradnji učionica izvan škole - kontaktirati roditelje da pomognu pri izgradnji tih učionica - s učenicima - napraviti zajedničke radionice za novu godinu - ponuditi roditeljima sudjelovanje u školskim priredbama i natjecanjima - prezentacija roditeljima što radimo u školi - roditeljski sastanci, otvorena vrata <p>Korelacija u nastavi</p> <ul style="list-style-type: none"> - dio kulturnih događanja u gradu u sklopu Dana grada, Bundevijade, Martinja... - organiziranje predstava i koncerata - kritički prijatelji: međusobni, defektologinja, Gradska knjižnica, KUD Frankopan, TZ Vrbovsko - knjige u sjenici - preporučena literatura - pretražiti internetske stranice s temama vezanim uz izazov - kritički prijatelji iz Vijeća učenika i Vijeća roditelja – pojedinačno po područnim školama 	
7. Podaci	<p><i>Što su sve podatci u našem istraživanju? Na koji ću ih način skupljati?</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - zapisnici, fotografije, pripreme za korelaciju, obrasci za kritičkog prijatelja, nacrti za sjenicu - čekiranje zadovoljstva uključenosti ankete, novinski članci, fotografije, zapisnici - skupljanje podataka po zadanim rokovima zaduženoj osobi - skupljane podataka - u obliku dnevnika popraćeno fotografijama i snimkama. 	
8. Etička dimenzija	<p><i>Žele li svi sudjelovati? Što ako neki učenik ili roditelji ne pristanu na istraživanje? Imamo li</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> - prezentacije akcijskog plana na sjednici UV, roditeljskim sastancima, vijećima učenika - prikupiti suglasnosti za sudjelovanje - roditelja i učenika 	

	potpisane suglasnosti roditelja?	
--	-------------------------------------	--

Proces provedbe akcijskog istraživanja trajao je tijekom školske godine 2017./2018., ali neke su se aktivnosti nastavile i tijekom naredne godine. Tijekom tog razdoblja redovno smo bili u kontaktu sa školom putem sastanaka preko Skypea, e-pošte ili uživo.

Tijekom radionice na kojoj je školsko osoblje stvorilo prvu verziju akcijskog plana istraživanja, istaknuti su neki zajednički izazovi u provođenju akcijskog istraživanja. Dali smo sve od sebe da pripremimo učitelje za nepredvidljivosti provedbe akcijskog istraživanja. Međutim, nedoumice su i dalje bile prisutne među nastavnicima; nisu bili sigurni rade li dobro istraživački dio, prikupljaju li na ispravan način podatke i tako dalje. (osobna komunikacija s nastavnicima, dopisivanje putem pošte, sastanci preko Skypea).

Iako je provedba akcijskog istraživanja sama po sebi bila izazovna s obzirom na to da su prvi put ravnatelj, pedagoginja i nastavnici provodili akcijsko istraživanje, njihov je pristup doista bio *sudjelujući*, odozdo prema gore, a na ciljevima se radilo suradnički, u stalnom dijalogu i sa školskom zajednicom i s lokalnom zajednicom. Slijedi sažetak aktivnosti poduzetih između 2017. i 2019.

Aktivnosti provedene tijekom istraživanja u razdoblju 2017 - 2019

Škola je kreirala Facebook stranicu kako bi olakšala komunikaciju među školama, ali i komunikaciju s lokalnom zajednicom.
Kreirane su Viber grupe s roditeljima koje su osigurale lakšu i transparentniju komunikaciju između roditelja i razrednika.
U neke je škole uveden e-Dnevnik tijekom 2017./2018., a u gotovo u sve područne škole tijekom 2018./2019. (osim u područnu školu Moravice).
Nastavnici i učenici sudjelovali su u nekoliko programa usmjerenih na razvoj komunikacijskih vještina.
Nastavnici su zajedno sudjelovali na brojnim događajima s ciljem razvoja tima (odlazak na kazališne predstave, brojne svečanosti itd.).
Područne su škole aktivno bile uključene u brojne kulturne, obrazovne i sportske aktivnosti.
Nekoliko se važnih događaja odvijalo u područnim školama, a ne samo u centralnoj školi.
Lokalni stručnjaci održali su predavanja učiteljima i učenicima o temama važnim za lokalno područje.
Roditelji i učenici sudjelovali su u brojnim aktivnostima usmjerenim na poboljšanje uvjeta u školama i okolini (uređenje, vrtlarstvo, obnova, oslikavanje zidova itd.).

Škola i lokalna zajednica izgradili su učionicu na otvorenom.

U suradnji s lokalnom zajednicom napravljena je povijesno-jezična poučna staza u Severinu na Kupi.

Škola je opremljena novim digitalnim materijalima (računalima, printerima itd.).

...

Učionica na otvorenom u Vrbovskom izgrađena u sklopu projekta u suradnji s lokalnom zajednicom

Škola je provela iznimno velik broj aktivnosti, što je predstavljalo izazov vezano za sustavno praćenje i (kritičku) analizu napretka istraživanja. S naših pozicija (*facilitator* ovakvog procesa i voditelja manjih akcijskih istraživanja s pojedincima koji rade na vlastitim profesionalnim izazovima) činilo se da opseg rada i potreba sustavnog praćenja svih aktivnosti predstavlja gotovo nemoguć zadatak. Iako smo intenzivno komunicirali sa školom i pratili njihov rad na Facebook stranicama, u njihovim istraživačkim dnevnicima itd., bilo je jasno da će potpuna sustavna analiza takvog opsega aktivnosti biti teško ostvariva. Ukratko, zbog broja aktivnosti koje je škola provela u ovom relativno kratkom razdoblju bilo je teško, ako ne i nemoguće, imati dovoljno vremena za refleksiju o svim aktivnostima koje su se provodile. Škola je očigledno postizala napredak, kao što su procjena učinka, Visual Voices i njihova vlastita izvješća jasno pokazala, ali vremena za sustavnu refleksiju u projektnim okvirima definiranom razdoblju bilo je malo.

Iz tog smo razloga odlučili napraviti refleksiju o cijelom procesu na radionici 27. listopada 2018. gdje smo učitelje također podučili kako napisati izvještaj akcijskog istraživanja. Prije tehničkog dijela radionice, posvećenog pisanju izvještaja, skupina od oko 20 učitelja podijelila se u dvije grupe kako bi se osvrnula na čitav proces i aktivnosti vezane uz unaprijed definirane ciljeve - sveobuhvatni cilj akcijskog istraživanja LCP-a, *proces izgradnje boljih odnosa među svim sudionicima obrazovnog procesa te bolju povezanost s lokalnom*

zajednicom, a zatim na dva podcilja (podijeljena između dviju skupina): (1) unapređenje komunikacije između nastavnika i učenika i (2) unapređenje materijalnih i prostornih uvjeta škole u suradnji s roditeljima i lokalnom zajednicom.

Tijekom refleksije prevladavao je pozitivan ton budući da je većina ciljeva postignuta, a provedene aktivnosti svjedočile su napornom radu koji se odvijao u razdoblju provođenja akcijskog istraživanja. Komunikacija je bila olakšana različitim komunikacijskim kanalima; područne škole bile su uključene u sve aktivnosti i u mnogim su slučajevima ugošćivale razne proslave i druga događanja; brojni događaji okupili su roditelje, nastavnike i učenike što je dovelo do boljih odnosa.

Međutim, učitelji su istaknuli izazove koji su i dalje prisutni i nalaze se izvan opsega projekta. Cijeli je kraj posebno pogođen depopulacijskim procesima, što ima za posljedicu potrebu zatvaranja nekih od područnih škola zbog nedostatka učenika. Područna škola Lukovdol ima samo jednog učenika, a područna škola Senjsko već je zatvorena. Iako je velik dio nove informatičke opreme nabavljen kroz različite projekte i u suradnji s lokalnom zajednicom (lokalnim poduzetnicima i političarima), centralna škola u Vrbovskom uspjela je dobiti energetska obnovu u istom razdoblju, što je dovelo do još većeg infrastrukturnog jaza između centra i periferije (središnje i područnih škola). Radi toga su neki roditelji prebacili djecu u školu u Vrbovskom iako po mjestu stanovanja trebaju ići u područne škole.

Na koncu, u refleksiji smo se osvrnuli i na našu ulogu *facilitatora* u cijelom procesu provedbe akcijskih istraživanja te smo proveli sveobuhvatnu analizu provedbe istraživanja.

5.2.3. Uloga Centra za mir, nenasilje i ljudska prava u izgradnji boljih odnosa zajednice učenja za mir

Posljednji element refleksije odnosio se na cjelokupni proces akcijskog istraživanja. U ovom dijelu našeg izvješća osvrnut ćemo se i na našu ulogu nekoga tko je izvan lokalne zajednice učenja za mir, a ujedno je i pokretač akcijskog istraživanja.

U odgovoru na pitanje o transformativnoj dimenziji akcijskog istraživanja pedagoginja Tanja Jakovac navela je da proces osobne transformacije nije bio toliko intenzivan jer je škola već ranije radila na ciljevima koje je LCP zagovarao. Međutim, istaknula je da su sustavni pristup i neprestano praćenje i promišljanje koji su bili potrebni za istraživanje, predstavili nešto novo te dali pozitivne rezultate:

... sam projekt nije toliko u nama izvršio određenu promjenu da mi nešto činimo jer smo mi dosta toga napravili i prije projekta - potaknulo nas je na još veći angažman jer je nešto sustavno, organizirano i imamo povratnu informaciju - jednu vrst vanjskog vrednovanja, što ja ne vidim u odgojno-obrazovnom procesu... Mi sami sebi dajemo priznanja, kao da radimo sami sebi. Mi to inače radimo jer vidimo da su nam učenici uspješniji, ali prirodno je to što činimo i pokazalo se dobrim da netko kaže da je to nešto što vrijedi. U ovih godinu dana svi smo željeli nešto i uključili su se drugi koji do sada nisu, iako je jedan manji broj i dalje ostao po strani, što ne znači da su loši učitelji. Povezalo nas je, do sada je svaka škola radila sama za sebe - ova je

aktivnost koju radi ova škola, ali sad se šire naši stavovi i naša razmišljanja, sad se vidi da je sve što činimo dio svih nas - tu vidim jednu vrijednost. (pedagoginja, 27. listopada 2018. Vrbovsko)

Njezini su komentari dali potvrdu našoj ulozi *facilitatora* i vanjskih promatrača kao osoba čije je odobravanje dobrodošlo i cijenjeno. Osim toga, pedagoginja je dodatno naglasila jedinstvo koje je nastalo kao rezultat zajedničkih aktivnosti („*sad se vidi da sve što činimo dio je svih nas*“).

Međutim, učitelji su spomenuli opseg posla kao nešto što im je isto predstavljalo izazov. Izjava u kojoj se kaže da čak i „*možda manje aktivnosti ubuduće - i tri aktivnosti, ali da zajedno ostvarimo*“ i da je svima potrebna pauza, potvrđuju naše osobne stavove da su poduzete mjere izašle iz zamišljenih opsega projekta te ih je kao takve bilo teško pratiti i analizirati na sustavan način.

Nekoliko je nastavnika istaknulo fokus na izazove koji je LCP pristup zagovarao akcijskim istraživanjem kao nešto izrazito pozitivno. Kao što je jedna nastavnica primjetila:

Osvijestila sam što ne valja. Mi svi super radimo i sve to super već godinama, ali to što se treba orijentirati na izazov - to mi je super!
(nastavnica kemije, 27. listopada 2018. Vrbovsko)

Tijekom refleksije nastavnici su istaknuli pozitivne strane vezane uz povezivanje ljudi i unapređivanje komunikacije i odnosa koji su nastali uslijed zajedničkog rada na aktivnostima:

Korisno je zato što samo provođenje nekog projekta je zahtjevno s aspekta međuljudskih odnosa, puno različitih stvari i ideja koje su se održavale, te iskustva, poteškoće i prepreke, materijalne i ljudske, visoka očekivanja... Ali to bi iskustvo svakom bilo korisno... Najveći izazov je povezati ljude, nabaviti materijalno manji je izazov od povezivanja ljudi i što smo morali surađivati.
(vjeroučitelj, 27. listopad 2018. Vrbovsko)

Iako nije izrijekom spomenuto, upravo smo kroz takve i slične komentare stekli dojam da uloga nevladine organizacije kao nekog tko je izvan ove zajednice, ima smisla. Implementacijom akcijskog istraživanja, s jasnim i sustavnim pristupom, koji je zahtijevao stalno planiranje, djelovanje, promatranje, promišljanje i usredotočenost na izazove koji postoje u društvu, naša se uloga nije činila suvišnom ili nepotrebnom za potrebe LCP-a.

Međutim, u našim osobnim razgovorima ostao je dojam da su ostali neki izazovi za koje smo mi, kao vanjska nevladina organizacija, osjećali da nisu bili dotaknuti u provedenom istraživanju. Ti su se izazovi odnosili na međuetnički sukob koji je u drugim dijelovima Hrvatske izrazito osjetljiva tema, ali čini se da nije imao utjecaja na zajednicu i škole s kojima smo radili u LCP-u. U određenim prilikama, kada smo pokušale postaviti pitanja o međuetničkim odnosima, na ta se pitanja najčešće gledalo kao nerelevantna za lokalni kontekst. Međutim, u pojedinačnim su slučajevima neki izolirani glasovi ukazivali na suprotno (npr. nastavnik vjeronauka tijekom refleksivne radionice, 27. listopada 2018.).

U tom smo kontekstu postali svjesni da, u suradnji s LCP-om, moramo uspostaviti ravnotežu između pitanja koja su nama bitna - nevladinoj organizaciji koja je aktivno uključena u izgradnju mira u područjima s međunacionalnim sukobim, i izazovima koje je definirala škola. Tim više smo bile impresionirane specifičnostima lokalnog konteksta Vrbovskog i okolice koje je uspjelo izbjeći sukob i sudjelovati u zajedničkim kreativnim i konstruktivnim aktivnostima.

Drugo, iako povezano pitanje, koje se činilo relevantnim i vrijednim rješavanja u budućim projektima i istraživanjima, odnosilo se na općenitije pitanje uloge nevladine organizacije koja nije iz istog područja kao i sama zajednica. Unatoč našem intenzivnom sudjelovanju i stalnom dijalogu sa školskim učiteljima, pedagoginjom i ravnateljem, smatrali smo da smo propustili detalje svakodnevne stvarnosti kroz koje se odvijalo stvaranje odnosa. Osim toga, teme koje su nama interesantne bile su također nešto što se teško može uočiti iz pozicije vanjskog promatrača. Iz tog istog razloga (s obzirom na to da nismo lokalna organizacija) promatrački dio i refleksija nisu mogli biti toliko sustavni i opsežni koliko smo željeli. Iako je pozicija Centra za mir, nenasilje i ljudska prava Osijek u ovakvom procesu neupitna iz više razloga (organizacija se nalazi u ratom obilježenom području, desetljećima radi na izgradnji mira, prepoznaje rad škole i vodila je intenzivni dijalog sa školskom zajednicom), uloga nekoga tko dolazi izvana može predstavljati daljni izazov u provedbi ovakvih istraživanja.

5.3. Planiranje novog kruga istraživanja

Nakon završne refleksivne radionice opći je zaključak bio da akcijsko istraživanje daje izuzetno pozitivne rezultate. Sve predviđene aktivnosti uspješno su završene ili, ako su još uvijek u tijeku, djeluju prema zamišljenom planu. U završnoj refleksiji nastavnici su izrazili zadovoljstvo načinom na koji su se uključile područne škole i roditeljima koji su sudjelovali u školskim aktivnostima. I unutarnji i vanjski prostori škole znatno su poboljšani, a to je dovelo do kreativnije nastave i umrežavanja u cjelini. Opći je osjećaj bio da je lokalna zajednica sudjelovala u aktivnostima na dotad neviđenoj razini, iako je za novi ciklus istraživanja, kako su sami učitelji zaključili, ostao izazov kako još više povezati školu i lokalnu zajednicu. Ovaj je ciklus bio odličan početak i postavio je novi smjer školi.

Kao što je većina sudionika akcijskog istraživanja izjavila, ovo je zaista bio tek početak. Usprkos opsegu aktivnosti i odrađenom poslu, učitelji su smatrali kako je bilo potrebno vrijeme za upoznavanje s metodologijom akcijskog istraživanja i da je cjelokupna ideja refleksivne prakse nešto što treba naučiti i razvijati. Škola je naviknula na projektni rad, ali osnovna ideja akcijskog istraživanja - da inicijativa dolazi odozdo prema gore i da su svi dionici cijelo vrijeme dijaloški uključeni (nastavnici, administrativno osoblje škole, učenici, roditelji) u sve aktivnosti, da se plan može i treba prilagoditi nakon pažljivog promatranja i refleksije - bila je nešto novo i nešto što škola planira održati, posebno što se tiče izazova izgradnje odnosa u školi. Slijedi ulomak iz njihovog izvješća akcijskog istraživanja:

Preporuke za daljnja istraživanja bit će vezane uz rad na drugom izazovu, a to je povezivanje sudionika procesa u odgoju i obrazovanju.

- 1. Istražit ćemo kako i koliko su zadovoljni učitelji sa suradnjom pomoćno-tehničkog i administrativnog osoblja i obrnuto. Ako polazimo od činjenice da socijalni sistem škole čine učenici, nastavnici i pomoćno tehničko, ali i administrativno osoblje, onda kultura škole ovisi o njihovim međusobnim odnosima i suradnji. Istraživanja će se temeljiti i na njihovim karakteristikama kao što su uloga koju imaju u procesu obrazovanja, položaj te odnosi koji vladaju.*
- 2. Istražit ćemo koliko su učenici zadovoljni komunikacijom među sobom samima te učiteljima i ostalim subjektima u školi.*
- 3. Istražit ćemo i obrazovni status naših učenika s ciljem poboljšanja kvalitete poučavanja.*
- 4. Dovršit ćemo poučnu stazu „Frankopana“ u suradnji s lokalnom zajednicom.*

I na kraju, možemo zaključiti da ovakva istraživanja stvaraju napredak u kvaliteti svake škole. Škola ne bi trebala biti mjesto birokratskih tekovina u kojoj se stalno pozivamo na pravilnike, zakone, prosjeke, aritmetičke sredine i sl. Škola bi trebala biti zajednica svih sudionika odgojno-obrazovnog procesa, zajednica koja uči.

(isječak iz izvještaja akcijskog istraživanja nastavnika iz Osnovne škole Ivan Goran Kovačić Vrbovsko i područnih škola)

Usprkos preopterećenosti i vremenskim ograničenjima za refleksivni dio istraživanja, važno je naglasiti da je škola u Vrbovskom s područnim školama uspješno postigla ciljeve akcijskog istraživanja. Uspjela je prepoznati važnost izgradnje mira za sve članove svoje zajednice učenja na način da je uključila sve svoje dionike - učenike, njihove roditelje, nastavnike i lokalnu zajednicu - političare i poduzetnike u proces akcijskog istraživanja. Kao što je prikazano u ovom izvješću, oni su uložili velike napore u sve ove aktivnosti, što je rezultiralo stvaranjem zajednice. Učionica na otvorenom koju su sagradili jasno pokazuje to zajedništvo i svjedoči i o procesu izgradnje zajednice i rezultatu.

Ostvarili su jasniji i brži protok informacija među učiteljima do mjere koja je bez presedana u ranijim projektima. Tijekom LCP projekta zajednica je provela konkretne mjere za rješavanje ovog izazova i plodno surađivala tijekom svih faza projekta.

Na koncu, u projekt su se uključili svi članovi zajednice - školsko osoblje, učenici, roditelji, lokalna zajednica jer su svi podjednako doprinijeli kvaliteti predviđenih aktivnosti i školskom programu. U tom je smislu ovo bilo istinski akcijsko istraživanje. Inicijativa je potekla odozdo i svi su članovi zajednice aktivno sudjelovali u istraživanju transformirajući tradicionalnu ulogu učenika i njihovih roditelja i lokalne zajednice. Transformirajući njihov položaj, učenici, njihovi roditelji i lokalni poduzetnici, umjesto pasivnih korisnika školskog kurikuluma i vanjskih promatrača, kroz dubinski dijalog projekta LCP duboko su oblikovali intelektualni i fizički prostor škole Ivana Gorana Kovačića, područnih škola i okolice.

Što se naše uloge tiče, Centar za mir, nenasilje i ljudska prava Osijek nastavit će suradnju sa školom. LCP projekt i akcijsko istraživanje predstavljeni su na Forumu škole za izgradnju mira u kolovozu 2019. u Moravicama, gdje je dr. Sara Clarke-Habibi predstavila cijeli koncept i relevantne zaključke.

Kako bi završili čitav akcijski istraživački ciklus, učitelji, pedagoginja, ravnatelj i ostali sudionici istraživanja, napisali su svoje izvješće o akcijskom istraživanju. Centar za mir, nenasilje i ljudska prava Osijek trenutno pomaže u uređivanju i reviziji ovog dokumenta.